

ТЕОРІЯ НАВЧАННЯ

Бешапошникова Т.В.

викладач;

Шкільнік С.Я.

викладач,

Харківська гуманітарно-педагогічна академія

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ТРАНСПОНУВАННЯ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ФАХОВОЇ ПРИНАДНОСТІ ПЕДАГОГІВ-МУЗИКАНТІВ

Специфіка фахової діяльності педагога-музиканта в дошкільних освітніх закладах та загальноосвітніх школах передбачає професійне володіння музичним інструментом, знання методики музично-естетичного виховання дітей та підлітків, що є важливою і невід'ємною частиною їхньої духовної культури з метою формування естетичного досвіду та емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва. Завдання музично-естетичного виховання дітей та підлітків, посилення виховної та пізнавальної функцій музичних занять виявило необхідність поглиблення змісту музично-педагогічної підготовки вчителів музичного мистецтва.

Введені до навчальної програми вищих навчальних закладів дисциплін музичного циклу, а саме дисципліни «Акомпанемент», передбачають такі види діяльності, як читання з листа та транспонування, що є невід'ємною частиною фахової підготовки. Беручи до уваги надзвичайну розповсюдженість такого виду професійного піанізму, як акомпанемент, та практичну потребу до його теоретичного обґрунтування, ставимо за мету проаналізувати деякі аспекти практичного та методичного значення навчання навикам транспонування, що є узагальненням власного багаторічного досвіду з цього питання.

В практичній роботі акомпаніатора ми маємо за потребу виконувати твори у транспонованому вигляді. Таке вміння акомпанувати є дуже зручним для співаків у випадках, коли через високу або низьку теситуру необхідно виконати музичний твір в іншій тональності. Така необхідність може виникнути під час репетицій у випадках хворобливого стану голосових зв'язок співака. Іноді, у період вивчення нових творів, із надто напруженою теситурою, корисно спочатку вивчати їх у більш низькій тональності з метою уникнення перевтоми голосу під час

повторів. Таку доцільну пораду надавав Віардо-Гарсія у своїй вокальній школі «Час вправ». Вельми часто транспонування також використовується при супроводі хору. Переклад в іншу тональність в першу чергу може знадобитись на заняттях із співаками-аматорами або в роботі з дитячим колективом, у якому учні-вокалісти, за своєю більшістю, не мають великого діапазону голосу, і тому деякі твори в оригінальній тональності є важкими для їх виконання. Частіше за все ми, педагоги-музиканти, маємо нотні видання, редактори яких не враховують вікові можливості дитячих та підліткових голосів, тоді як неприродне їх підтягування до професійної теситури є дуже шкідливим як у фізіологічному так і в естетичному відношеннях. Визначні педагого-вокалісти минулого, як, наприклад, Дж. Каччіні, рекомендували обирати найбільш зручну тональність навіть для професійних співаків. Вважаємо, що і в нашій сучасній педагогічній практиці більша частина виконавців дотримувалась би цього доцільного засобу, якби акомпаніатори мали можливість завжди піти назустріч їх побажанням. Транспонування для вищезазначених цілей за всякчас використовується у рамках підвищення або зниження оригінальної тональності не більш як на терцію. Однак отримання навиків транспонування має значення не тільки з боку їх практичного використання, а також допомагає більш швидкому та точному читанню нотного тексту і в оригінальній тональності. Ці корисні наслідки занять транспонуванням швидше за все досягаються при використанні методу інтервального переміщення. У цьому випадку і зір, і слух привчаються уважно відноситись до інтервальних зв'язків між звуками, визначати кожну ноту не за її абсолютною висотою, а у співвідношенні з висотою попередньої. Ці умови призводять до утворення того точного і зв'язного сприйняття нотного письма, яке у подальшому є результативним при читанні нотного тексту в його оригінальному вигляді. Успішність занять транспонуванням, безсумнівно тісно пов'язана із систематичним тренуванням швидко групувати ноти за їх смисловим співвідношенням (мелодійним, гармонійним), а саме читання нотного тексту повинно бути одночасно і читанням музичного змісту, який має місце в цьому тексті. Для цього читання музичного тексту проводиться за музично-смисловим відокремленням, починаючи з самих простих інтонаційних мотивів, поспівок та закінчуючи музичними фразами, періодами тощо. Але при читанні нот ті смислові зв'язки, які в літературному тексті наочно відтворюються через використання знаків пунктуації та іншими засобами відокремлення, повинні бути з'ясовані самим піаністом. Таке сприйняття одразу ж активізує музичне мислення та музичну пам'ять і дає поштовх творчим уявленням музиканта. Керуюча функція музичного мислення в процесі сприйняття нотного тексту є вагомим фактором для утворення слухових уявлень, найголовнішою умовою перетворення

нотних знаків саме у музику. Комплексне сприймання інших типових зв'язків у нотному тексті (секвенційних послідовностей, руху звуків паралельними інтервалами, мелодичними та гармонічними, мелодичних утворень за типом мелізмів тощо) має позитивний вплив при опануванні навиками транспонування. Практичну допомогу надають також типові аплікатурні положення пальців при грі акордів, завдяки яким визначення одного звуку акорду веде до швидкого визначення інших звуків. Таким чином, під час гри нотного тексту у транспонованому вигляді, також як і при читанні його в оригінальному вигляді, організація уваги студентів повинна проходити різноманітними засобами згідно багатообразних форм фактури тексту. Ми переконані, що процес транспонування, як і читання нотного тексту в оригінальному вигляді, є процес всебічний, потребуючий гнучкого пристосування уваги до різноманітних форм музики. Вмістити його в один якийсь засіб, в один рецепт можливо тільки абстрагуючись від реалій практичної роботи. Взагалі раціональне розподілення навчального матеріалу для тренування за ступенем його ускладнення, а також систематичність занять з транспонування, обов'язково необхідні як для успішної роботи, так і при закріпленні попередніх навиків. Але всі ці вимоги є ефективними лиш у тому випадку, якщо сам педагог досконало володіє цими навиками, що є вагомим умовою щодо успішності навчання.

В своїй педагогічній практиці ми мали змогу спостерігати, що процес утворення слухових уявлень у новій тональності протікає як цілісний процес. Однак на початку навчання ця цілісність може зазнавати порушень: граючий виключається зі сфери нової тональності, втрачає стійкість почуття взаємозв'язку звуків. У цей час дуже важливим має місце швидке своєчасне коригування педагога, яке дасть змогу дотримати впевненості та безперервності процесу. На наш погляд, обсяг аналізу умов, які мають забезпечувати результативність занять, не є повним, але перелічені умови вже є достатніми для забезпечення тих результатів навчання, які ми спостерігали впродовж декількох років, а саме те, що учні в кінці навчання мали змогу підготувати за не дуже великий термін часу твори середньої важкості у транспонованому на секунду або терцію вигляді. Слід додати, що навиками транспонування, засвоєні завдяки переліченим умовам, показують достатню стійкість. Так, за термін навчання учні з різним ступенем музичної підготовки мають здатність виконати опрацьовані твори у транспонованому вигляді, не звертаючи увагу на істотне хвилювання при виступі в умовах контрольного заходу та труднощі фактури музичного твору. Отримані студентами навички транспонування допоможуть їм узгоджувати програмний матеріал до занять та уроків із дітьми згідно рівню їх вікових виконавських можливостей, що створюватиме на заняттях атмосферу творчої зацікавленості, яка є необхідною для підтримування

уваги дітей, поліпшить виконавські можливості дітей під час опрацювання ними різних видів музичної діяльності, а саме виконання пісень, елементарного музикування, музичного інсценування, ритмічного й пластичного імпровізування під спів. Вміння та навички транспонування, отримані студентами-музикантами під час занять з дисципліни «Акомпанемент», розвинути технічні та творчі можливості майбутнього фахівця, який буде спроможним вносити корективи щодо програмного репертуару, зможе поширити добір пісенного матеріалу, звертаючи увагу на його художню цінність, виховну значимість та зацікавленість дітьми, що сприятиме більш обсяжному розкриттю навчальних тем із музичного мистецтва.

Таким чином, розширення творчих можливостей майбутнього фахівця шляхом оволодіння таким специфічним засобом практичної діяльності, як транспонування, з метою узгодження потреб і можливостей навчального процесу в ракурсі музично-естетичного виховання, дасть змогу реалізовувати основні принципи музичної педагогіки, а саме: духовний розвиток особистості засобами музичного мистецтва; зв'язок музики з життям; активізація музичного мислення; особистісно-діяльнісний підхід та визнання самобутності, самоцінності особистості.

Список використаних джерел:

1. Кубанцева Е. И. Концертмейстерский класс: Учебное пособие / Е. И. Кубанцева. – М. : Издательский центр «Академия», 2002. – 192 с.
2. Люблинский А. А. Теория и практика аккомпанемента: Методологические основы / А. А. Люблинский – Л. : Музыка, 1972. – 81 с.
3. Молчанова Т. О. Мистецтво піаніста-концертмейстера: Навч. посібник [2-е вид. доп. перер.] / Т. О. Молчанова. – Львів : ДМА, 2007. – 216 с.
4. Ревенчук В. В. Теорія та методика формування концертмейстерських умінь: [навчальний посібник] / В. В. Ревенчук. – Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2009. – 111 с.